

УДК 008:687

Цитування:

Черевач В. В. Мода як культурна практика: ідентифікація за основними характеристиками. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 3. С. 88–93.

Черевач Вікторія Вікторівна,
асистент кафедри фешн і шоу-бізнесу
Київського національного
університету культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-7263-1272>
victorya0508@ukr.net

Cherevach V. (2023). Fashion as a Cultural Practice: Identification by Main Characteristics. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 88–93 [in Ukrainian].

МОДА ЯК КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗА ОСНОВНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ

Мета статті – визначити і охарактеризувати особливості моди як культурної практики. **Методологія дослідження.** Мода як полісемантичний феномен вимагає відповідного підходу для своєї об'єктивізації у наукових розвідках. Останнє не обмежується однією науковою сферою, а спирається на міждисциплінарну методологію. Тому в дослідженні використано інклюзивне поєднання низки підходів, інтегрованих з культурології, соціології, психології, а також відповідних методів. **Наукова новизна** полягає у визначенні і обґрунтуванні основних характеристик моди як культурної практики. **Висновки.** Основними характеристиками моди як культурної практики є: динамічність і мінливість (постійно змінюється та схильна до різних соціокультурних впливів); історичне підґрунтя та спадкоємність (має історичне підґрунтя, слугує формою вираження культурної ідентичності та способом встановлення зв'язку з попередніми поколіннями); соціально-комунікативна природа (є засобом комунікації, вираження статусу та приналежності до певної групи); діалектичність і амбівалентність (втримує суперечність між прагненням до оригінальності та підпорядкуванням іншим чи попереднім модним течіям, індивідуальністю і конформізмом, інноваційністю та прагненням зберігати усталений порядок, універсальністю та підтримкою місцевого культурного контексту, комерціалізацією і потенціалом тригера соціальних змін); культурна універсальність (втримує у структурі культурні універсали: зручність, корисність, комфорт, практичність, естетичність, красу). Загалом мода як культурна практика є динамічним феноменом, який відбиває різноманітність і складність сучасної культури. Вона є засобом вираження способу життя та смислових систем культури, підтримки соціальних зв'язків та ідентичності, формування соціокультурних трендів тощо. Визначені характеристики дають змогу констатувати, що мода як важливий феномен культури, невід'ємна складова способу побутування – це культурна практика, яка, з одного боку, реагує на всі соціокультурні зміни, а з іншого – відображає особливості певної історичної епохи та в змозі адекватно їх репрезентувати, виступаючи своєрідним індикатором і маркером трансформацій.

Ключові слова: мода, культурні практики, культура, соціум, соціокультурні трансформації.

Cherevach Viktoriia, Assistant, Department of Fashion and Show Business, Kyiv National University of Culture and Arts

Fashion as a Cultural Practice: Identification by Main Characteristics

The purpose of the article is to define and characterise the features of fashion as a cultural practice. **Research methodology.** Fashion as a polysemantic phenomenon requires an appropriate approach for its objectification in scientific research. The latter is not limited to one scientific field, but relies on an interdisciplinary methodology. Therefore, the research used an inclusive combination of a number of approaches integrated from cultural studies, sociology, psychology, and relevant methods. **The scientific novelty** consists in defining and substantiating the main characteristics of fashion as a cultural universal. **Conclusions.** The main characteristics of fashion as a cultural practice are: dynamism and variability (constantly changing and subject to various socio-cultural influences); historical basis and continuity (has a historical basis, serves as a form of expression of cultural identity and a way of establishing a connection with previous generations); socio-communicative nature (is a means of communication, expression of status and belonging to a certain group); dialectic and ambivalence (contradiction between the desire for originality and submission to other or previous fashion trends, individuality and conformity, innovation, and the desire to preserve the established order, universality, and support of the local cultural context, commercialisation and potential as a trigger of social change); cultural universality (contains cultural universals in the structure: convenience, usefulness, comfort, practicality, aesthetics, beauty). In general, fashion as a cultural practice is a dynamic phenomenon that reflects the

diversity and complexity of contemporary culture. It is a means of expressing the way of life and meaning systems of culture, maintaining social ties and identity, forming sociocultural trends. The specified characteristics make it possible to state that fashion as an important cultural phenomenon, an integral component of the way of life is a cultural practice that, on the one hand, responds to all socio-cultural changes, and on the other hand, reflects the peculiarities of a certain historical era and is able to adequately represent them, acting as a kind of indicator and marker of transformations.

Keywords: fashion, cultural practices, culture, society, socio-cultural transformations.

Хоча зазвичай мода асоціюється з манерою одягатися, зрозуміло, що вона не обмежується одягом, а пронизує всі сфери побутування - стиль, дизайн помешкань, зовнішність людини та її самовираження через вибір та комбінування певних елементів та аксесуарів і под. Звичайно, що зокрема найбільш яскраво мода проявляється у повсякденній культурній практиці одягання, прикрашання тощо.

У більш широкому розумінні мода поширюється на економіку, політику, музичні, художні, літературні твори, манери, мову і способи міжособистісного комунікування. Фактично важко нині визначити сферу соціокультурного чи політико-економічного життя, в якій би мода не залишила свій слід та навіть не диктувала би свої вимоги.

Без сумніву, мода є однією з найактивніших форм культурної практики. Адже як одна з форм культурної виразності вона постійно віддзеркалює зміну смаків, ціннісних і життєвих орієнтирів, сенсів, критерії раціональності, уподобання, моральні норми, поведінкові стандарти та способи життя як певної групи людей, так і всього суспільства у конкретній культурно-історичний період.

Особливості моди як культурної практики виражаються також через її тісну взаємодію з іншими культурними практиками, такими як мистецтво, дизайн, масова культура, гламур, медіа, реклама та ін. При цьому низка інших культурних практик формуються під впливом моди та модних тенденцій. Відповідно, визначення характерних особливостей моди як культурної практики, зокрема у тісному взаємозв'язку з іншими, – актуальне наукове завдання, підкріплене інтенцією більш поглибленого розуміння культури та її постійних трансформацій.

Ступінь наукової розробки. Мода вже тривалий час перебуває в полі зору зарубіжних дослідників. Особливо актуальними в контексті нашого дослідження уявляються публікації щодо взаємозв'язку моди і культури. У колективному посібнику «Мода, костюм і культура: одяг, головні убори, прикраси тіла та взуття крізь віки» [4] дослідники подають інформацію про культурні, релігійні та соціальні наслідки моди

протягом історії, з акцентуацією на ХХ ст. У 500 записах розглядається детальна інформація про одяг, зачіски, татування, прикраси, пірсинг та інші види моди і стилю. Автори характеризують моду і стиль у контексті традицій, звичаїв, ритуалів і практик, з якими вони пов'язані, а також їхнє значення для суспільства і культури [4]. Досліджує високу моду, простежує її соціальну та культурну історію, а також складні стосунки із сучасністю Е. Вілсон у книзі «Прикрашені мріями: мода та сучасність» [7]. С. Сегре Рейнах аналізує значення та амбівалентність моди від європейських витоків до сучасного глобального поширення, її роль у визначенні ідентичності, а також історію досліджень моди від наук про людину середини дев'ятого століття до сучасних європейських та американських розвідок [6]. Один із розділів «Глобальна культура і мода» книги К. Райдера присвячений поширенню світової культури та її впливу на моду, дослідженню етичної моди, яка розглядаються у контексті майбутніх тенденцій масового виробництва недорогої моди та їхніх наслідків для сталого розвитку [5].

Окремої уваги у контексті нашої статті заслуговують дослідження українських вчених, присвячені культурним практикам. У публікації «Культурні практики та проблеми їхньої модернізації в культурному просторі сучасних суспільств» В. Судакова аналізує особливості культурних практик як феноменів культурного простору глобалізованого світу, їх ролі в процесах соціальної модернізації побутових комунікацій і самоорганізованих ініціативних практик людини [3]. Дослідженню культурних практик присвячена монографія Л. Скокової «Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри» [2], в якій вчена розглядає культурні практики у ракурсі сучасних теоретичних підходів та прикладних аспектів їхнього аналізу у повсякденному житті різних груп соціуму з метою формування їхнього багатовимірного бачення [2]. Н. Барна характеризує архітектуру, дизайн та мода як культурні практики, засадничими в формотворенні яких стають «природовимірні реалії буття», екологічні концепції і детермінанти [1].

Комплексного дослідження характерних особливостей моди як культурної практики, зокрема в українській культурології, відшукати не вдалося.

Мета статті – визначити і охарактеризувати особливості моди як культурної практики.

Виклад матеріалу. Культурна практика – це поняття, яке охоплює різні аспекти життєдіяльності суспільства і людини, включаючи символічні системи, цінності, звичаї, традиції та способи поведінки. Воно використовується для опису повсякденних дій та активностей, які формують культурне життя людей у певній спільноті чи суспільстві. Культурна практика – «це певним чином сформоване діями людей специфічне поле реальних подій, відносин та комунікацій між індивідуальними та колективними соціальними суб'єктами, які відтворюють та продукують специфічну реальність повсякденного життя, котра спирається на систему сталих, буденних, традиційних культурних зразків...» [3, 168], – констатує В. Судакова.

Культурні практики охоплюють різноманітні аспекти культури, такі як творчість, музика, література, танці, релігійні обряди, мова, освіта, спілкування, розваги і дозвілля та безліч інших елементів побутування. У такому широкому розумінні характеризує практики Л. Скокова: «Від дій, які здаються нам природними, — настільки вони є швидкими, непомітними й рутинними, до явно складних комплексів дій, як-от: турбота про дітей, розроблення архітектурного проєкту, побудова літака, створення симфонії чи винайдення нової вакцини — усі звичайні повсякденні заняття мільйонів людей і ті, які ми вважаємо складними неординарними діями (подіями), можна розглядати в ракурсі практик» [2, 5].

Форми та особливості культурних практик можуть змінюватися залежно від конкретної культури або групи людей. Наприклад, це може бути своєрідна традиція святкування свят, проведення ритуалів та обрядів, виконання національних пісень, створення національних кулінарних страв та багато інших проявів культурної самобутності.

Культурні практики мають низку характеристик, які допомагають зрозуміти їхню сутність та суспільне значення. Вони відрізняють їх від інших соціокультурних феноменів, а водночас сприяють формуванню і підтримці культурного контексту. І хоча характеристики культурних практик можуть

суттєво відрізнятися у різних культурах, позаяк, як ми зазначали вище, вони істотно залежать від способів і специфіки вираження культурної самобутності, вони володіють низкою спільних особливостей.

Як і будь-яка інша культурна практика, мода також володіє такими характеристиками. Спробуємо обґрунтувати свою думку.

Динамічність і мінливість. Культурні практики можуть змінюватися та модифікуватися з часом під впливом загальносвітових соціокультурних процесів та трансформацій, нових ідей, тенденцій, у результаті взаємодії з іншими культурами та практиками.

При цьому динамічність і мінливість культурних практик не означає повне заперечення традицій чи ідентичності. Вони можуть зберігати свою основу та сутність, але при цьому піддаватися модифікації, щоб відображати нові обставини та потреби суспільства. Отже, вони можуть як пристосовуватися, так і еволюціонувати, втримуючи одночасно як традиційні, так і новітні елементи. Так вони реагують на соціокультурні, економічні, політичні та технологічні умови, які постійно трансформуються.

Культурні практики можуть змінюватися у своїй формі, змісті, значеннях та способах вираження. Наприклад, впровадження нових технологій, зокрема поширення інтернету та соціальних мереж змінило способи комунікації, споживання інформації, організацію і проведення дозвілля тощо. Також технології у сфері мистецтва та розваг, такі як віртуальна реальність, інтерактивні засоби, гаджети надають нові можливості для сприйняття та взаємодії з різноманітними культурними об'єктами.

Мода також не лише відображає поточні «модні віяння», а й схильна до постійних циклічних тенденцій. Вона еволюціонує, піддається впливу нових ідей, технологій та зазнає трансформації залежно від потреб та цінностей суспільства. Її мінливість, як і інших культурних практик, може бути викликана історичними подіями, соціальними рухами, міграцією, глобалізацією та іншими чинниками, які впливають на культурну різноманітність та динаміку. Тобто, як і будь-яка культурна практика, мода не є статичною, а радше пристосовується та еволюціонує разом із суспільством та його потребами. Наприклад, поява нових технологій вплинула на виникнення цифрової моди, віртуального одягу та навіть відповідної індустрії, яка

активно розвивається останніми роками. Прикметно, що при цьому цифрова мода зберігає свою сутність, що свідчить про її транскультурну природу та сенсово-прогностичні проєкції.

Ознаки соціокультурної конструкції. Культурні практики створюються та підтримуються суспільством. Мода також відображає особливості соціальної структури, гендерні ролі, традиції, культурні цінності та ідеали краси, притаманні тому чи іншому періоду побутування соціуму. У такому розумінні мода включає створення, поширення і використання певних стилів, трендів і модних предметів, які відображають культурні цінності, соціально-статусні структури та естетичні пріоритети певної групи або суспільства загалом.

Наступна характеристика – це *діалектичність і амбівалентність*. У тій чи іншій формі вони притаманні всім соціокультурним явищам, а відтак є характерною рисою культурних практик, що проявляється як єдність і боротьба протилежностей, прояв суперечностей між старими і новітніми тенденціями розвитку, між традиційними структурами і новоствореними, між вимогами культури і комплексом засобів їх реалізації.

У моді ці характеристики насамперед відображають її суперечливий і взаємопов'язаний характер з соціокультурними та економічними процесами. Так, сучасна мода втримує ознаки внутрішньої суперечності, яка зумовлена поєднанням таких протилежностей: з одного боку - необхідність оптимізації, покращення життя людини і соціуму, а з іншого - експансивне нав'язування своїх пріоритетів, що почасти вимагає безпосереднього диктату, навіть певних маніпуляцій, що призводить до зникнення традиційних зразків, які втратили свою актуальність.

І хоча мода інноваційна, постійно змінюється та розвивається завдяки новим ідеям та тенденціям, вона включає й елементи імітації, коли певні стилі, тренди або образи повторюються і переймаються з минулого або інших культур. Це створює діалектичну суперечність між прагненням до оригінальності та підпорядкуванням іншим чи попереднім модним течіям.

Загальновідомо, що мода дає змогу виражати індивідуальність та унікальність людини через стиль та одяг. Утім, існує загальноприйняте уявлення про стандарти та вимоги, яким людина має слідувати, щоб бути

«модною». Це створює протиріччя між бажанням виділитися та відповідати загальноприйнятим нормам, що вкладається в протистояння індивідуальності та конформізму.

З одного боку, мода може бути консервативною і підкорятися традиційним уявленням про красу, а з іншого – стати інструментом трансгресії як своєрідної межі між можливим і неможливим та викликів існуючим нормам. Вона може відображати соціальні зміни, політичні погляди чи прагнення радикальних змін. Таке поєднання трансгресії та консерватизму формує суперечності між інноваційністю моди та прагненням зберігати усталений порядок.

Зрозуміло, що мода має глобальний характер та поширюється завдяки сучасним засобам пересування та зв'язку. Водночас вона може бути локальною і відображати унікальні культурні особливості та колорит конкретних регіонів. Така відданість одночасно глобалізації та локалізації формує її суперечність між універсальністю та місцевим культурним контекстом.

Як промисловий сектор та динамічна економічна сфера мода тісно пов'язана з комерцією та культурою споживання. Модна індустрія включає дизайнерів, бренди, роздрібні магазини, рекламні компанії та медіа, які створюють і просувають модні товари та послуги. Незважаючи на сповідування комерційної доцільності мода може бути висловлюванням протесту проти суспільства споживання та економічної експлуатації. Наприклад, потреби сталого розвитку актуалізували проблеми екологічного споживання, які трансформували практики виробництва і всю концепцію володіння одягом. Це призводить до протистояння між комерціалізацією моди та її потенціалом як тригера соціальних змін.

Загалом діалектичність та амбівалентність моди, з одного боку, допомагає зрозуміти складність, неоднозначність та суперечливість цього феномена, а з іншого боку – дає змогу усвідомити, що таке поєднання характерне для будь-якої культурної практики, яка відіграє важливу роль у контексті розвитку, відображаючи потреби загальнокультурного прогресу.

Культурна універсальність. Культурні практики втримують певну універсальність. Наприклад, як практики приготування їжі, прикрашання житла, святкування і под. Культурна універсальність моди проявляється у її здатності проникати у різні культури,

впливаючи, у свою чергу, на основні елементи, культурні універсалії, які формують саму структуру моди: зручність, корисність, комфорт, практичність, естетичність, краса,

Уможливають таке поширення сучасні технології, культурний обмін, міжнародні модні покази та події, інтернаціональні бренди та ритейлери, поп-культура та соціальні медіа.

Соціально-комунікативна природа.

Культурні практики зазвичай реалізуються у контексті різноманітних соціальних комунікацій та спілкування між людьми, а відтак мають соціально-комунікативне підґрунтя. Вони можуть бути спільними для певної групи або індивідуальними, але все одно вони включають взаємодію з іншими людьми і передачу культурних значень та норм. Так культурні практики відіграють важливу роль у формуванні та підтримці соціальної солідарності та співробітництва всередині спільноти. Вони сприяють зміцненню взаємовідносин між людьми, формуванню спільних цінностей та укоріненню культурних традицій.

Соціально-комунікативна природа моди проявляється в тому, що вона також є засобом комунікації та вираження приналежності до певної групи. Так, вона може бути символом соціального статусу та багатства. Наприклад, дорогий одяг, аксесуари або брендові товари надають інформацію про фінансову можливість людини. Також стиль та одяг, модні елементи демонструють інтереси, смаки, особисті якості людини.

Фактично мода може бути і способом маркування приналежності до певної групи. Наприклад, люди, які розділяють спільні інтереси або ідеали, можуть обирати певні стилі одягу, бренди або символи, щоб показати свою приналежність до цієї групи, навіть висловити культурні, етичні, політичні та екологічні переконання та позиції, навіть підтримку чи опозицію до певних ідей (мода хіпі, панків і под.).

У межах своєї групи та навіть поза нею мода стимулює обмін ідеями, стає джерелом натхнення та діалогу. Люди можуть обмінюватися думками про нові тренди, колекції дизайнерів або стильові рішення, створюючи своєрідне «модне поле».

Історичне підґрунтя та спадкоємність.

Культурні практики часто мають глибоке історичне коріння, не дарма вони розвиваються і передаються від одного покоління до іншого. Вони можуть бути пов'язані з традиціями, звичаями та обрядами, які існують не одне століття. Так культурні практики відіграють

важливу роль у збереженні, збагаченні та передачі культурної спадщини, історичних подій та знань, підтримуючи культурну безперервність. Культурні практики також формують самосвідомість певної спільноти, стають важливою складовою ідентичності кожного індивідуума та суспільства в цілому. Так у культурних практиках «підтримуються і змінюються уявлення, смисли, соціальні та культурні ідентичності членів соціумів» [3, 170].

Мода також має своє історичне підґрунтя, підтримує належність до певної культури. Вона може слугувати формою вираження культурної ідентичності та способом встановлення зв'язку з попередніми поколіннями. Так, українська вишивка, традиційні маорійські візерунки моко, мексиканська вишивка Tenango чи Otomi, навахо-принти чи шотландська строката тканина, які є популярними елементами прикрашання одягу, аксесуарів тощо, все одно зберігають і передають унікальну культурну та історичну ідентичність, належність до певної самобутньої традиції.

Висновки. Відтак основними характеристиками моди, як культурної практики є: динамічність і мінливість (постійно змінюється та схильна до різних соціокультурних впливів); історичне підґрунтя та спадкоємність (має історичне підґрунтя, слугує формою вираження культурної ідентичності та способом встановлення зв'язку з попередніми поколіннями); соціально-комунікативна природа (є засобом комунікації, вираження статусу та приналежності до певної групи); діалектичність і амбівалентність (суперечність між прагненням до оригінальності та підпорядкуванням іншим чи попереднім модним течіям, індивідуальністю і конформізмом, інноваційністю та прагненням зберігати усталений порядок, універсальністю та підтримкою місцевого культурного контексту, комерціалізацією і потенціалом як тригера соціальних змін); культурна універсальність (втримує у структурі культурні універсалії: зручність, корисність, комфорт, практичність, естетичність, краса). Загалом мода як культурна практика є динамічним феноменом, який відбиває різноманітність і складність сучасної культури. Вона є засобом вираження способу життя та смислових систем культури, підтримки соціальних зв'язків та ідентичності, формування соціокультурних трендів тощо.

Визначені характеристики дають змогу констатувати, що мода як важливий феномен

культури, невід'ємна складова способу побутування – це культурна практика, яка, з одного боку, реагує на всі соціокультурні зміни, а з іншого, відображає особливості певної історичної епохи та в змозі адекватно їх репрезентувати, виступаючи своєрідним індикатором і маркером трансформацій. Дослідження моди як динамічної культурної практики можна вважати перспективним напрямом подальших досліджень у цьому напрямі.

Література

1. Барна Н. Архітектура, дизайн та мода як культурні практики. *Культура України*. 2015. Вип. 49. С. 31–40.
2. Скокова Л. Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри [монографія]. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 334 с.
3. Судакова В. Культурні практики та проблеми їхньої модернізації в культурному просторі сучасних суспільств. *Культурологічна думка: збірник наукових праць*. Київ: Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2020. № 17. С. 165–177. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-17-2020-1.165-177>.
4. Pendergast S., Pendergast T.; Hermsen S. Fashion, costume, and culture: clothing, headwear, body decorations, and footwear through the ages. 276 p. URL: <https://www.cuttersguide.com/pdf/Misc/Fashion,%20costume,%20and%20culture%20clothing,%20headwear,%20body%20decorations,%20and%20footwear%20through%20the%20ages%20by%20Sara%20Pendergast,%20Tom%20Pendergast,%20Sarah%20Hermsen%20VOLUME%204.pdf> (дата звернення: липень 2023).
5. Ryder C. Fashion and Culture: Global Culture and Fashion. *Textiles and Fashion: Materials, Design and Technology*. Woodhead Publishing Series in Textiles. 2015. Chapter 24. P. 605–634.

6. Segre Reinach S. *La moda. Un'introduzione*. Laterza; 5-edizione. 2010. 188 p.

7. Wilson E. *Adorned in Dreams: Fashion and Modernity*. London, 1985. 328 p.

References

1. Barna, N. (2015) Architecture, design and fashion as cultural practices. *Culture of Ukraine*. 49: 31-40 [in Ukrainian].
2. Skokova, L. (2018). *Cultural practices in modern society: theoretical approaches and empirical dimensions* [monograph]. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]
3. Sudakova, V. (2020). Cultural practices and problems of their modernisation in the cultural space of modern societies. *Cultural Thought: a collection of scientific papers*. Kyiv: Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine. 17, 165–177 [in Ukrainian].
4. Pendergast, S., Pendergast, T., Hermsen, S. Fashion, costume, and culture: clothing, headwear, body decorations, and footwear through the ages. Retrieved from: <https://www.cuttersguide.com/pdf/Misc/Fashion,%20costume,%20and%20culture%20clothing,%20headwear,%20body%20decorations,%20and%20footwear%20through%20the%20ages%20by%20Sara%20Pendergast,%20Tom%20Pendergast,%20Sarah%20Hermsen%20VOLUME%204.pdf> [in English].
5. Ryder, C. (2015). *Fashion and Culture: Global Culture and Fashion*. *Textiles and Fashion: Materials, Design and Technology*. Woodhead Publishing Series in Textiles. Chapter 24, 605–634 [in English].
6. Segre, Reinach S. (2010). *La moda. Un'introduzione*. Laterza; 5-edizione [in French].
7. Wilson, E. (1985). *Adorned in Dreams: Fashion and Modernity*. London [in English].

*Стаття надійшла до редакції 12.07.2023
Отримано після доопрацювання 16.08.2023
Прийнято до друку 25.08.2023*